

Аванесян В'ячеслав Андрійович
*Студент 1 курсу ОКР «магістр» факультету фінансів і обліку
Харківського національного економічного університету
ім. С. Кузнеця*

ВПЛИВ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ НА РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Наукову роботу присвячено дослідженню впливу впровадження міжнародних стандартів фінансового моніторингу на розвиток фінансових розслідувань. У ході дослідження було розглянуто нормативно-правове забезпечення фінансового моніторингу в Україні в розрізі, зокрема, запровадження міжнародних стандартів ФАТФ; визначено структури анкети суб'єктів первинного фінансового моніторингу, яка виконує необхідну роль зниження ризику відмивання коштів та фінансування тероризму; проаналізовано способи та механізми відмивання злочинних доходів; виділено ризики використання фінансових установ для відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, які мають бути враховані при проведенні фінансових розслідувань.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, фінансові розслідування, відмивання коштів.

Avanesian Viacheslav Andriiovych
*1st year student of educational qualification level "master" of
the Finance Faculty of
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

THE IMPACT OF THE IMPLEMENTATION OF INTERNATIONAL FINANCIAL MONITORING STANDARDS ON THE DEVELOPMENT OF FINANCIAL INVESTIGATIONS

The scientific work is devoted to the study of the impact of the implementation of international financial monitoring standards on the development of financial

investigations. During the study, the regulatory and legal support of financial monitoring in Ukraine was considered in the context of, in particular, the introduction of international FATF standards; the structure of the questionnaire of the subjects of primary financial monitoring is determined, which plays the necessary role of reducing the risk of money laundering and terrorist financing; methods and mechanisms of money laundering are analyzed; the risks of using financial institutions to launder criminal proceeds, which should be taken into account in conducting financial investigations, have been identified.

Key words: financial monitoring, financial investigations, money laundering.

Визначення впливу міжнародних стандартів на розвиток фінансових розслідувань визначається потребою побудови ефективної системи фінансового моніторингу та підвищення ефективності координації діяльності суб'єктів фінансового моніторингу, зокрема, на державному рівні.

Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг) є центральним органом виконавчої влади, який уповноважений здійснювати державну політику у сфері протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до поставлених завдань Держфінмоніторинг здійснює збір, обробку та аналіз інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та інші операції, пов'язані з відмиванням доходів [1,2].

Застосування ризик-орієнтованого підходу для процедур фінансового моніторингу має посилити відповідальність осіб за протидію потенційному відмиванню коштів як фізичними особами, так і суб'єктами господарювання.

1991 року прийнята перша редакція Сорока рекомендацій FATF щодо міжнародної програми боротьби з використанням фінансової системи для відмивання «брудних» коштів.

Міжнародні стандарти FATF охоплюють чотири основні розділи [3]:

кримінально-правове переслідування осіб, пов'язаних з відмиванням доходів, включаючи забезпечувальні заходи та конфіскацію злочинних доходів;

заходи, що вживаються фінансовими установами для запобігання відмиванню доходів;

інституційні заходи, включаючи створення підрозділів фінансової розвідки, а також правове та матеріальне забезпечення діяльності правоохоронних та наглядових органів;

міжнародне співробітництво у сфері протидії відмиванню коштів, у тому числі у частині обміну інформацією між компетентними органами.

Основним елементом в боротьбі з відмиванням коштів і фінансуванням тероризму є забезпечення моніторингу систем країн, що відбувається на постійній основі, на предмет їх відповідності вимогам міжнародних стандартів.

Найбільш розповсюджена модель процесу «відмивання» грошей представлена міжнародною організацією FATF (Financial Action Task Force). Згідно з нею процес легалізації можна розділити на три етапи (стадії): розміщення, розшарування (маскування) та інтеграція.

Держфінмоніторинг активно співпрацює з провідними міжнародними організаціями та установами, які беруть участь у фінансових розслідуваннях, або їм сприяють; FATF, регіональні організації за типом FATF – Комітет експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL), яка постійно здійснює моніторинг виконання міжнародних стандартів в Україні, Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки світу, Організація з безпеки та співробітництва в Європі (OSCE) та ін. [4].

У сучасних міжнародних фінансово-економічних умовах, які характеризуються нестабільністю макроекономічної ситуації, високим рівнем невизначеності та ризику, суттєво підвищується значення інструментів фінансового моніторингу. Антилегалізаційні напрями управлінської діяльності різних суб'єктів є трендом розвитку економіки, а не тільки фінансових ринків.

Створення антилегалізаційного законодавства є питанням національної безпеки. Відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, є не лише суспільно небезпечним діянням, а і системною

загрозою для фінансових ринків і національної економіки в цілому [5]. Суб'єкт первинного фінансового моніторингу повинен провести ідентифікацію особи, яка здійснює фінансові операції на підставі наданих оригіналів або належним чином завірених копій документів. Перед або після здійснення фінансової операції суб'єкт первинного фінансового моніторингу з'ясовує можливість віднесення її до фінансової операції, що підлягає фінансовому моніторингу. При проведенні ідентифікації та вивченні фінансової діяльності клієнта найбільш розповсюдженим явищем є опитування клієнта через складання анкети. За загальними правилами анкета (або опитувальник) є внутрішнім документом суб'єкта, яка заповнюється і підписується працівником, уповноваженим на здійснення ідентифікації [6].

Суб'єкт первинного фінансового моніторингу на основі опитування, проведеного під час ідентифікації, має право відмовитися від забезпечення здійснення фінансової операції. Це може відбуватися при виявленні ознак, що мають підозрілий характер, і підлягають фінансовому моніторингу.

Оцінювання ризиків клієнтів суб'єктом первинного фінансового моніторингу здійснюється за відповідними критеріями, зокрема за типом клієнта, географічним розташуванням держави реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу (отримання) активів, і видом товарів, послуг, які клієнт отримує від суб'єкта первинного фінансового моніторингу [7].

Спеціально уповноважені органи державної влади із залученням інших суб'єктів (у разі потреби) беруть участь у проведенні національної оцінки ризиків фінансового моніторингу відповідно до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [8], Національна оцінка ризиків проводиться систематично, але не рідше одного разу на три роки.

Національна оцінка ризиків проводиться з урахуванням, зокрема, вимог рекомендацій та документів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), положень звітів та рекомендацій з питань оцінки ризиків відмивання доходів, одержаних

злочинним шляхом, або фінансування тероризму Європейської Комісії, інших міжнародних аналітичних оглядів, звітів та рекомендацій з питань, пов'язаних з проведенням національної оцінки ризиків.

Джерелами інформації, необхідної для проведення національної оцінки ризиків, є, зокрема, комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії, аналітичні огляди та довідки учасників національної оцінки ризиків, відповіді учасників національної оцінки ризиків на запитальники спеціально уповноваженого органу, результати вибіркового аналізу судових рішень у кримінальних справах, результати наукових досліджень, результати вивчення громадської думки, а також звіти Європейської Комісії із визначенням, аналізом та оцінкою ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та/або фінансування тероризму на рівні Європейського Союзу та рекомендації Європейської Комісії щодо заходів, прийнятних для усунення визначених ризиків.

Важливим джерелом інформації про клієнтів та співробітників можуть бути різні «чорні списки» – списки міжнародних терористів, осіб, яких розшукують тощо. Тому фінансовим установам з розвинутою філіальною мережею важливо мати централізовану базу даних клієнтів.

Фінансова установа оцінює ризик операції, що проводиться, щодо відмивання коштів з метою ухвалення одного з можливих рішень [9]:

без підозр, операція вимагає детальнішого вивчення; операція підлягає обов'язковому моніторингу, і інформація передається до Держфінмоніторингу; операція не підлягає обов'язковому моніторингу, але існують обґрунтовані підозри, інформація передається до Держфінмоніторингу; операція має неприйнятний рівень ризику відмивання коштів, у проведенні операції відмовляється.

Рівень ризику кожної окремої операції може бути визначений, виходячи з суми операції, видів фінансових інструментів (наприклад, операції з готівкою, цінними паперами на пред'явника, банківськими металами), складності операції, наявності економічного змісту операції та інших факторів, які мають бути враховані відповідно до Положень з проведення фінансового моніторингу.

У оцінці рівня ризику відмивання коштів доцільний такий підхід, який визначається індивідуально для окремих операцій, їх учасників; визначається на рівні зв'язку між операціями і їх учасниками, між фізичними і юридичними особами; на підставі індивідуальних оцінок ризику окремих об'єктів і оцінок рівня зв'язку між об'єктами визначається інтегрований показник ризику для кожного об'єкта.

Така методика оцінки ризику вимагає наявності автоматизованої системи підтримки фінансового моніторингу, яка знизить ризик притягнення до відповідальності за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації доходів.

Отже, зважаючи на постійне впровадження законодавчих обмежень та посилення контролю фінансової системи зі сторони органів державної влади, зловмисники розробляють нові або вдосконалюють існуючі схеми відмивання доходів, переслідуючи мету надати протизаконним фінансовим операціям якнайбільш легального вигляду. Таким чином, ризики, пов'язані з відмиванням доходів – це ризики, що реально існують у фінансовій сфері, мають свої особливості, але підкоряються загальним правилам управління ризиками. У той же час, як на рівні органів державної влади, так й на рівні суб'єктів первинного фінансового моніторингу, постійно впроваджуються нові та вдосконалюється наявні методи та підходи до виявлення схем відмивання злочинних доходів. Більш важливого значення організація проведення фінансових розслідувань набула після впровадження міжнародних стандартів FATF.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу: Постанова Правління Національного банку України від 28.07.2020 р. № 107. *Офіційний вісник України*. 2020. № 68. Ст. 2203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20#Text>.

2. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України : Наказ Міністерства юстиції України від 10.09.2021 р. № 3201/5. *Офіційний вісник України*. 2021. № 74. Ст. 4693. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1210-21>.

3. Рекомендації FATF. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2012/22.03.2012/1.pdf.

4. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 р. № 537 (зі змінами). *Офіційний вісник України*. 2015. № 62. Ст. 2028. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text>.

5. Про затвердження Основних напрямів розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в Україні на період до 2023 року та плану заходів щодо їх реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.05.2021 р. № 435-р. *Урядовий кур'єр*. 2021. 26 трав. №99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80#Text>.

6. Примірні правила проведення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання і нагляд за діяльністю яких здійснює Держфінмоніторинг. URL :http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=223&art_id=4771&lang=uk.

7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст.171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

8. Про затвердження Критеріїв ризику легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму: Наказ Держфінмоніторингу від 03.08.2010 р. №126. *Офіційний вісник України*. 2010. № 80. Ст. 2839. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0909-10>.

9. Управління ризиками фінансових установ, що пов'язані з відмиванням коштів URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/sdu/047.htm.

REFERENCES

1. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro zdiisnennia ustanovamy finansovoho monitorynhu: Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 28.07.2020 r. № 107. (2020). *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy*, 68, art. 2203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20#Text>.

2. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro zdiisnennia finansovoho monitorynhu subiektamy pervynnoho finansovoho monitorynhu, derzhavne rehuliuвання ta nahliad za diialnistiu yakykh zdiisniue Ministerstvo yustytysii Ukrainy: Nakaz Ministerstva yustytysii Ukrainy vid 10.09.2021 r. № 3201/5.

(2021). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, 74. art. 4693. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1210-21>.

3. Rekomendatsii FATF. URL: http://www.sdfm.gov.ua/content/file/site_docs/2012/22.03.2012/1.pdf.

4. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Derzhavnu sluzhbu finansovoho monitorynhu Ukrainy: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29.07.2015 r. № 537 (zi zminamy). (2015). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, 62, art. 2028. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-%D0%BF#Text>.

5. Pro zatverdzhennia Osnovnykh napriamiv rozvytku systemy zapobihannia ta protyidii lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia v Ukraini na period do 2023 roku ta planu zakhodiv shchodo yikh realizatsii: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.05.2021 r. № 435-r. (2021). *Uriadovi kurier*, 99. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-2021-%D1%80#Text>.

6. Prymirni pravyla provedennia finansovoho monitorynhu subiektamy pervynnoho finansovoho monitorynhu, derzhavne rehuliuвання i nahliad za diialnistiu yakykh zdiisniuie Derzhfinmonitorynh. URL :http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=223&art_id=4771&lang=uk.

7. Pro zapobihannia ta protyidii lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia: Zakon Ukrainy vid 06.12.2019 r. № 361-IX. (2020). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 25, art. 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

8. Pro zatverdzhennia Kryteriiv ryzyku lehalizatsii (vidmyvannia) dokhodiv, oderzhanykh zlochynnym shliakhom, abo finansuvannia teroryzmu: Nakaz Derzhfinmonitorynhu vid 03.08.2010 r. №126. (2010). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy*, 80, art. 2839. URL : <http://zakon4.rada.gov.Ua/laws/show/z0909-10>.

9. Upravlinnia ryzykamy finansovykh ustanov, shcho poviazani z vidmyvanniam koshtiv URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/sdu/047.htm.